

JOAN CARLES MARTÍ I CASANOVA

El Misteri d'Elx: llengua, cultura i tradició

A París, el 18 de maig del 2001, la UNESCO anuncià *urbi et orbi* que la Festa d'Elx ja era "Obra mestra del patrimoni oral i intangible de la humanitat". El Palmerar d'Elx, el conjunt d'horts de palmeres més septentrional del planeta, ja fou declarat Patrimoni de la Humanitat el 30 de novembre del 2000. Alegrem-nos-en, doncs, per la ciutat que inicia el segle XXI amb aquest reconeixement universal a les seues senyes d'identitat més estimades. Elx, amb dos-cents mils habitants, és una ciutat europea mitjana i dinàmica que esdevé un referent cultural per al món; un lloc de trobada i de diàleg.

En la ciutat de les palmeres, bressola de la Dama d'Elx ibèrica, d'uns quants segles ençà s'hi canta la Festa. Viatgers que hi arriben de més enllà les muntanyes i la mar, deixen-nos felicitar-nos en la nostra llengua natural, la que compartim amb andorrans, catalans, balears i algunes desenes de milers d'aragonesos i murcians, sense oblidar-nos dels catalans a França i dels algueresos a Itàlia: la llengua del Misteri d'Elx. Així, amb les paraules que el millor del nostre ésser col·lectiu sabé transmetre a la generació venidora: "O poder de l'alt imperi, Senyor de tots los creats! Cert és aquest gran misteri, ser ací tots ajustats!"

Segons els especialistes en teatre medieval, el Misteri d'Elx es representa, de forma ininterrompuda des de la segona meitat del segle XV, a l'interior de la basílica de Nostra Senyora de l'Assumpció d'Elx. La mitologia nativa, però, voldria que la Festa s'haguera originat el 1266, l'any següent de la recuperació de la ciutat per al cristianisme per l'Alt Rei En Jaume.

D'altres, igual d'impressionistes i d'imprecisos, fan referència a un altre any mític, el 1370. Com en una seqüència fílmica, enfoquem el guarda de costes Francesc Cantó que albira una arca damunt les ones que llepen l'arena

blanca de la torre il·licitana del Pinet. Imaginem-nos, a més, una inscripció que diu "Sóc per a Elx" amb els cristalls de salnitre que s'hi formen. Al seu interior, hi hauria una imatge gòtica moreneta –perduda– i un pergami amb la lletra i la partitura –perdut també–: la consuetada. Tot seguit, una cursa a corrcuita pel camp d'Elx, amb un vent del migjorn cartagener a l'esquena, el

El reconeixement que duu a terme la UNESCO cada any no ha d'ésser massa lluny del somni col·lectiu de l'Homo sapiens sapiens evolucionat

sol ponent-se darrere la serra de Crevil·lent, amb l'Albufera d'Elx plena a vessar de mújols i d'anguiles. Així, cada vint-i-vuit de desembre, la roba medieval neta i quadribarrada, en un anunci publicitari *avant la lettre* de difícil superació, Cantó commina des del seu cavall la ciutadania que s'amuntega multitudinària, defora la Vila Murada, a la plaça de Baix, a l'ombra de la Casa de la Vila: "A la platja il·licitans!" mentre algun parroquià fidelíssim crida: "Visca la Mare de Déu!"

Més prosaica i rigorosa, sens dubte, la primera font documental citada pels historiadors Alvarez i Castano, els quals ens informen que el 1523 testà la noble dama elxana n'Isabel Caro, fent-ho en part a major glòria de la "grandíssima festa i solemnitat."

Siga com siga, a l'edat mitjana hi abundaren "misteris" escampats per tot l'occident europeu. El 1632, però, calgué que el pontífex Urbà VIII firmara una butlla perquè el Misteri d'Elx esdevinguera el darrer de la seua nissaga. Així és com, any rere any, els bons fills d'Elx us canten encara la Festa. En primer lloc, el 14 d'agost, la Vespra: Maria, desitjant reunir-se amb son fill, demana morir: "Gran desig m'ha vengut al cor!", per afegir, endemés: "Los apòstols ací juntar, per lo meu cos asoterrar". Aquests s'aplegaran miraculosament per aconhortar-la, soterrar-la i vetllar-la. A l'endemà, la festa del 15 d'agost, hi presenciem com l'amor entre el Pare i el Fill la reclamen per coronar-la i donar-li cabuda en un cel barroc d'àngels, de núvols i llum. Per damunt el dogma venerable hi sura el lligam devers la família i els propparents, en un missatge antropològic que és universal i que pertany a totes les tribus i a tots els temps.

En definitiva, el reconeixement de patrimoni mundial que duu a terme cada any la UNESCO no ha d'ésser massa lluny del somni col·lectiu de l'*Homo sapiens sapiens* evolucionat. Així, ens agrada comprovar que Elx, la gran ciutat que fita pel sud el domini lingüístic del català –una d'aqueixes tres mil llengües de la humanitat per a les quals Juan Goytisolo reclamava des de París salvaguarda i respecte– és d'aquells llocs on les opcions de progrés signen un pacte d'adhesió amb la llengua, la cultura i la tradició. Felicíssima ciutat meua, Elx, doble patrimoni de la humanitat, font inesgotable de seny i de riquesa, cruïlla sempre utòpica on, dintre el gran concert dels pobles, la Festa eleva la teua veu única, intransferible i original.

President de l'associació cívica per la normalització del valencià El Tempir d'Elx